

Nr 172.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk; given Stockholms slott den 2 mars 1945.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att *dels* antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk, *dels ock* bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

F ö r s l a g
till
L a g
**om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående
uppsikt å vissa jordbruk.**

Härigenom förordnas, att 4 § lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk skall erhålla följande ändrade lydelse.

4 §.

För uppsiktens utövande skall för varje hushållningssällskaps område finnas en jordbrukskommission. Kommissionen skall bestå av en ordförande och fyra ledamöter. Ordföranden utses av Konungen. Landstinget och hushållningssällskapetets förvaltningsutskott välja vardera två ledamöter, vilka skola vara den ene ägare av jordbruksfastighet och den andre arrendator av sådan fastighet. Ordföranden och ledamöterna utses för en tid av tre år. För envar av dem utses för samma tid en suppleant.

Beträffande jäv mot ordförande och ledamot skall i tillämpliga delar gälla vad om domarejäv är stadgat.

Närmare bestämmelser om kommissionens verksamhet meddelas i reglemente, som utfärdas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 februari 1945.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och finansdepartementen anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, fråga om *ändring i jordbrukskommissionernas sammansättning m. m.* samt anför därvid följande.

I årets statsverksproposition, nionde huvudtiteln, punkt 155, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Jordbrukskommissioner för budgetåret 1945/46 beräkna ett förslagsanslag av 40 000 kronor. Jag torde nu ånyo få anmäla detta ärende.

Sedan jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 14 januari 1944 tillkallats två utredningsmän för att verkställa utredning rörande arrendebestäm- melser för kommunal jord m. m., har Kungl. Maj:t den 24 mars 1944 uppdragit åt nämnda utredningsmän att jämväl verkställa utredning rörande jordbrukskommissionernas sammansättning m. m. Utredningsmännen¹ ha den 30 december 1944 framlagt en promemoria angående jordbrukskommissionernas organisation m. m.

Över promemorian ha yttranden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, egnahemsstyrelsen, statens livsmedelskommission, länsstyrelserna, jordbrukskommissionerna, hushållningssällskapens förvaltningsutskott, ett flertal av landstingens förvaltningsutskott, 1942 års jordbrukskommitté, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet landsbygdens folk samt Småbrukarnas riksförbund.

Innan jag övergår till en närmare behandling av de i promemorian av utredningsmännen framlagda förslagen och de däröver avgivna yttrandena, torde jag få lämna en redogörelse för jordbrukskommissionernas tillkomst, nuvarande organisation och uppgifter ävensom beträffande vissa tidigare förslag om ändring i jordbrukskommissionernas sammansättning och verksamhetsområden.

¹ F. d. häradshövdingen N. Wihlborg, ordförande, och stiftssekreteraren T. V. K. Gynnerstedt. Härjämte ha såsom särskilda sakkunniga i utredningsmännens överläggningar deltagit ledamoten av riksdagens första kammare O. L. Tjällgren i Multrå, ledamöterna av riksdagens andra kammare J. A. Andersson i Tungelsta, K. A. M. Andersson i Löbbo, S. Jansson i Frändesta och G. K. Pettersson i Hällbacken ävensom lantbrukaren A. Nilsson i Steneberg och ombudsmanen i Skånska hypoteksforeningen N. J. Falk i Lund.

Jordbrukskommissionernas tillkomst och nuvarande organisation m. m.

Inrättandet av jordbrukskommissionerna skedde ursprungligen efter förslag av den s. k. norrlandskommittén, vars uppgift var att utreda frågan huruledes den självägande jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarna kunde vidmakthållas och stärkas samt jordbrukets ställning i nämnda landsdelar befrämjas. Bland den serie av lagförslag, som framlades av nämnda kommitté i dess år 1904 avgivna betänkande, ingingo dels förslag till lag angående vissa åtgärder för beredande åt enskilda jordbrukare i Norrland och Dalarna av lämpliga odlingslägenheter och dels förslag till lag innefattande bestämmelser till förekommande av vanhävd å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna. Enligt det förra av dessa lagförslag skulle inom varje län finnas en jordbrukskommission med uppgift att till främjande av jordbruksnäringen vidtaga vissa i lagförslaget angivna åtgärder. Kommissionen skulle bestå av en ordförande och två ledamöter, vilka samtliga skulle utses av Kungl. Maj:t för en tid av tre år. I förslaget till lag innefattande bestämmelser till förekommande av vanhävd upptogs den bestämmelsen att uppsikt över att egendom ej vanvårdades skulle tillkomma förenämnda jordbrukskommission.

Ehuru sålunda jordbrukskommissionerna ursprungligen tänkts skola erhalla en vidsträcktare uppgift, blev emellertid förhållandet det, att deras befogenhet begränsades till att avse endast åtgärder till förekommande av vanhävd. Norrlandskommitténs förslag till lag angående åtgärder för beredande av odlingslägenheter åt enskilda jordbrukare ledde nämligen icke till någon lagstiftningsåtgärd. Däremot blev, i huvudsaklig överensstämmelse med de grundprinciper som kommit till uttryck i norrlandskommitténs förslag till vanhävdslag, vid 1909 års riksdag antagen en lag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna (den norrländska uppsiktslagen), vilken lag utfärdades den 25 juni 1909 (nr 57). I 3 § av denna lag intogs, efter förebild av norrlandskommitténs omnämnda förslag i fråga om jordbrukskommissioner, den bestämmelsen att till utövande av den uppsikt som med lagen avsåges Kungl. Maj:t för varje län tillsatte en jordbrukskommission bestående av ordförande och två ledamöter, vilka samtliga utsågos för en tid av tre år.

Den norrländska uppsiktslagen ersattes sedermera av lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk. Även enligt denna lag, vars tillämpningsområde omfattar hela riket, skall den uppsikt över jordbruken som med lagen avses utövas av jordbrukskommissioner. I detta hänseende föreskriver lagen i 4 § att för uppsiktens utövande skall för varje hushållningssällskaps verksamhetsområde finnas en jordbrukskommission, som skall bestå av tre ledamöter, nämligen en ordförande, utsedd av Kungl. Maj:t, och två andra ledamöter, valda den ene av landstinget och den andre av hushåll-

ningssällskapets förvaltningsutskott. Liksom förhållandet var enligt norrländska uppsiktslagen skola samtliga ledamöter utses för en tid av tre år, varjämte föreskrives att för samma tid skall för varje ledamot utses en suppleant. Lagen innehåller även bestämmelse därom att kommissionen skall ställa sig till efterrättelse det reglemente, som Kungl. Maj:t fastställer efter det kommissionen avgivit förslag samt landstinget och hushållningssällskapets förvaltningsutskott däröver blivit hörda.

Ett för samtliga jordbrukskommissioner gemensamt reglemente utfärdades av Kungl. Maj:t den 13 december 1929 (nr 390).

1927 års uppsiktslag gäller såsom förut nämnts för hela riket, men i likhet med vad förhållandet var med den norrländska uppsiktslagen vänder den sig endast mot vanhävd å fastigheter tillhöriga bolag och ekonomiska föreningar samt s. k. spekulanter, varjämte lagens tillämpningsområde är begränsat till fastigheter av viss storlek, därvid arealgränsen är bestämd nedåt till 4 hektar odlad jord eller 4 hektar inrösningsjord samt uppåt till 25 hektar odlad jord. Emellertid har det ansetts att under rådande, av det pågående världskriget förorsakade eller eljest därmed sammanhängande utomordentliga förhållanden den vanhävdslagstiftning som innehålles i 1927 års lag är otillräcklig eller föga lämpad för sitt ändamål och att förty en vanhävdslagstiftning av vidsträcktare omfattning borde komma till stånd. För avhjälpan av de brister, som sålunda funnos vidlåda 1927 års vanhävdslagstiftning, antog 1942 års riksdag efter därom av Kungl. Maj:t framlagd proposition en lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk. Denna lag utfärdades den 30 juni 1942 (nr 515); den trädde omedelbart i kraft och skall äga giltighet till och med den 30 juni 1947. Så länge lagen äger gällande kraft skall 1927 års uppsiktslag med vissa undantag icke vinna tillämpning.

Även 1942 års lag är konstruerad såsom en uppsiktslag. Beträffande den i lagen föreskrivna uppsikten finns i 4 § intagen den bestämmelsen, att densamma skall utövas av de jordbrukskommissioner, som tillsatts enligt 1927 års lag, vars 4 § således fortfarande skall tillämpas.

Genom 1942 års lag har jordbrukskommissionernas verksamhet ökat i väsentlig grad, vilket sammanhänger därmed att lagens tillämpningsområde är betydligt vidsträcktare än förhållandet är med 1927 års lag. 1942 års lag är sålunda generell så till vida som under densamma falla jordbruksfastigheter oavsett vem som är ägare. Vidare stadgar lagen vad angår fastigheternas storlek ej annan begränsning än den som följer av den i 1 § intagna bestämmelsen att uppsikten skall avse brukningsdelar som innehålla odlad jord till en vidd överstigande en hektar. Tillika må nämnas, att under det 1927 års lags bestämmelser i allmänhet äro tillämpliga i avseende å en utarrenderad fastighet endast beträffande nödiga byggnader, 1942 års lag utan någon motsvarande begränsning är tillämplig även å utarrenderade fastigheter.

I samband med utfärdandet av 1942 års lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk utfärdades den 30 juni 1942 (nr 536) nytt reglemente för jordbrukskommissionerna. Giltighetstiden för detta reglemente har liksom för la-

gen begränsats till och med den 30 juni 1947. Beträffande innehållet i detta reglemente må erinras, att det förutsättes att jordbrukskommissionerna kunna bliva i behov av biträde. För dylikt fall äger kommissionsordföranden enligt föreskrift i 11 § av reglementet hos länsstyrelsen göra framställning om förordnande av sådant biträde. Härmed torde i första hand avses juridiskt utbildad person.

Sedan vid 1943 års riksdag i huvudsaklig överensstämmelse med den av Kungl. Maj:t därom framlagda propositionen nr 346 antagits åtskilliga ändringar i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, utfärdades därom lag den 22 december 1943, vilken lag trädde i kraft den 1 januari 1944. Genom dessa lagändringar, vilka gällde såväl de allmänna bestämmelserna om arrende som även och i all synnerhet de s. k. sociala arrendebestämmelserna, pålades jordbrukskommissionerna vissa nya uppgifter av icke obetydlig omfattning. Stadganden härom finnas intagna i 2 kap. 54, 55, 66, 67 och 68 §§ nyttjanderättslagen sådana dessa lagrum lyda efter 1943 års lagändringar. De nya uppgifterna hänföra sig till de sociala arrendena. Angående deras innebörd må nämnas följande.

Där jordägaren eller arrendatorn, då den sistnämnde på grund av lagens bestämmelser om optionsrätt vid en arrendeperiods utgång äger rätt till nytt arrende, vill påkalla ändring av arrendevillkoren, skola dessa vid bristande överenskommelse mellan parterna bestämmas av skiljemän. Har ej mellan parterna träffats skiljeavtal, skola ledamöterna i den jordbrukskommission, inom vars verksamhetsområde den arrenderade fastigheten är belägen, vara skiljemän (54 och 55 §§).

I syfte att förhindra jordägaren att kringgå lagens stadganden om optionsrätt har det föreskrivits att, om optionsrätten förfallit på den grund att jordägaren avsett att själv bruka fastigheten, jordägaren skall vara skyldig inhämta jordbrukskommissionens tillstånd, därest han, innan två år förflutit från arrendets upphörande, vill sälja fastigheten, eller om han inom fem år från samma tidpunkt vill ånyo upplåta fastigheten på arrende (67 §).

De sociala arrendebestämmelserna äro — med visst undantag — av tvingande karaktär. Emellertid kan under vissa omständigheter efter därom gjord ansökan dispens erhållas från en eller flera av nämnda bestämmelser. Förutsättning för att dispens skall kunna medgivas är att avtalet innehåller förbehåll att medgivande därtill må sökas. Dispensansökan prövas i första hand av jordbrukskommissionen (68 §; jämför övergångsbestämmelserna, femte stycket).

På jordbrukskommissionen ankommer även att, på begäran av jordägaren eller arrendatorn, granska dem emellan slutet arrendeavtal samt meddela dem underrättelse, huruvida avtalet innehåller bestämmelse, som enligt lagen är utan verkan (66 §).

Enligt kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 537) angående bestridande av vissa kostnader för jordbrukskommissionerna äga ordförande och ledamöter för närvaro vid sammanträde med kommissionen ävensom för nödiga resor

föranledda av uppdraget erhålla ersättning enligt rese- och traktamentsklass II C i allmänna resereglementet. Härutöver har intill budgetåret 1944/45 någon ersättning för uppdragets fullgörande icke varit tillerkänd jordbrukskommissionernas ordförande och ledamöter. Dock har för varje budgetår en var jordbrukskommission tilldelats ett i förhållande till dess beräknade arbetsbörda bestämt belopp för bestridande av nödiga kostnader för sekreterar- och skrivbiträde, hyra, uppvärmning och belysning av lokal, porton samt telefon- och telegramavgifter, skrivmaterialier, renskrivning, annonser, tryckning av blanketter och övriga expenser. För ändamålet har varit anvisat ett förslagsanslag av 20 000 kronor om året.

I skrivelse den 17 juni 1943 gjorde ordförandena i sex jordbrukskommissioner framställning om vidtagande av åtgärder för beredande av arvode åt ordförande i jordbrukskommission. Till motivering av framställningen anfördes huvudsakligen följande.

Visserligen har ordförande i jordbrukskommission rätt att på statsverkets bekostnad anlita sekreterare och skrivbiträde, men en stor del av hans åligganden och göromål är uppenbarligen av den beskaffenhet, att de måste stanna på ordföranden själv. På grund av de olika förhållanden, som råda inom skilda landsdelar, är arbetsbelastningen för ordföranden mycket växlande. Medan hos vissa kommissioner årligen handlägges blott ett fåtal ärenden, uppgår årsantalet ärenden inom andra län till uppåt 150 à 200. Det anförda torde giva vid handen, att gällande bestämmelser rörande ersättning åt ordförande i jordbrukskommission icke äro tillfredsställande. Med hänsyn till ordförandenas ansvarsfulla och på sina håll mycket krävande arbete synes sålunda för ifrågavarande uppdrag böra utgå ett särskilt årsarvode vid sidan av den traktaments- och reseersättning som för närvarande utgår. Ett dylikt årsarvode torde böra bestämmas till olika belopp allt efter arbetsbördan inom olika kommissioner och förslagsvis till lägst 500 kronor och högst 2 500 kronor. Till jämförelse må framhållas, att ordförandearvode utgår i andra liknande fall, såsom exempelvis till ordförande i egnahemsnämnd. — Slutligen synes böra övervägas att ändra resekostnads- och traktamentsersättningar till kommissionsordförande, vilken ersättning nu beräknas enligt klass II C, till att utgå enligt klass I B. Den nuvarande traktamentsersättningen har nämligen som regel visat sig vara alltför låg för att motsvara de verkliga kostnader, som en ordförande har att vidkännas för ändamålet.

Den nu refererade framställningen anmäldes av mig i samband med de frågor som tillhörde regleringen för budgetåret 1944/45 av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel. Jag anförde därvid följande.

Arbetet för jordbrukskommissionerna har i icke oväsentlig grad ökat under de senaste åren. Tillkomsten av lagen den 30 juni 1942 om åtgärder mot vanhävd av jordbruk har sålunda utvidgat området för kommissionernas verksamhet. Genom de av 1943 års riksdag beslutade ändringarna i arrendelagstiftningen vilka i väsentliga delar trätt i kraft den 1 januari 1944 ha ytterligare nya uppgifter pålagts kommissionerna. Det kan icke bestridas, att den ökade arbetsbördan för kommissionerna särskilt kommit att tynga dessas ordförande, vilka torde få ombesörja åtskilliga tidskrävande göromål jämväl vid sidan av sammanträden och besiktningar. Jag anser det därför befogat att, utöver utgående resekostnads- och traktamentsersättning, särskilt årsarvode skall kunna beredas kommissionernas ordförande. Av införskaffade

uppgifter torde framgå, att arbetsbördan för olika kommissioner är starkt varierande. Årsarvodena synas med hänsyn härtill böra kunna bestämmas till skilda belopp för olika ordförande. Enligt mitt förmenande böra arvordena dock icke överstiga 1 200 kronor för år. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare fastställa arvodesbeloppen. Vad angår frågan om höjda resekostnads- och traktamentsersättningar finner jag icke skäl förorda någon ändring härutinnan. För täckande av kostnaderna i anledning av arvordena till kommissionernas ordförande samt ersättningarna för sekreterarhjälp m. m. torde ifrågavarande anslag böra höjas med 20 000 kronor.

I anledning av vad jag sålunda anfört föreslog Kungl. Maj:t 1944 års riksdag att till jordbrukskommissionerna för budgetåret 1944/45 anvisa ett från 20 000 till 40 000 kronor förhöjt förslagsanslag, och blev detta förslag av riksdagen bifallet.

Tidigare överväganden om ändring i jordbrukskommissionernas sammansättning m. m.

I den till 1943 års riksdag framlagda propositionen nr 346 med förslag till ändringar i 1907 års lag om nyttjanderätt till fast egendom berörde jag även frågan om jordbrukskommissionernas sammansättning och verksamhetsområden. Efter att ha förordat att, i den händelse vid en arrendeperiods utgång överenskommelse mellan jordägaren och en optionsberättigad arrendator i fråga om arrendevillkoren ej kunde ernås, dessa skulle bestämmas av skiljemän och att, om skiljeavtal ej träffats, ledamöterna av vederbörande jordbrukskommission skulle fungera såsom skiljemän, anförde jag vidare.

Härvid måste dock förutsättas att till ledamöter i jordbrukskommissionerna kallas personer, som verkligen äro ägnade att uppfylla de krav på opartiskhet och kunnighet, vilka måste ställas på förtroendemän av förevarande slag. Kommissionernas verksamhet har hittills, i varje fall i stora delar av landet, varit mycket begränsad. Genom den nu förordade lagstiftningen komma kommissionernas verksamhet och uppgifter att bli väsentligen utökade. Det torde även kunna övervägas, huruvida icke jordbrukskommissionernas verksamhetsområden böra utvidgas för att större enhetlighet vid behandlingen av ifrågavarande ärenden skall vinnas. Det torde emellertid vara vanskligt att avgöra den lämpliga omfattningen av dessa nya verksamhetsområden, då erfarenhet saknas beträffande den utsträckning, vari kommissionerna komma att anlitas för arrendevillkorens bestämmande.

I två i riksdagen med anledning av nämnda proposition väckta likalydande motioner (I: 337 och II: 500) hemställdes att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag rörande jordbrukskommissionernas sammansättning och geografiska verksamhetsområden. I motionerna uttalades, att jordbrukskommissionerna tillkommit med tanke på andra och betydligt mer inskränkta arbetsuppgifter än dem, som genom det framlagda förslaget om ändringar i nyttjanderättslagen skulle komma att åvila dem, och framhölls vidare, att med den utvidgning av kommissioner-

nas verksamhet som lagförslaget innebure det vore nödvändigt att underkasta deras sammansättning en översyn. Lagens tillämpning i praktiken komme att i stor utsträckning bero på kommissionernas sätt att handhava densamma. Det vore då i högsta grad önskvärt, att representanter för de båda berörda parterna, jordägarna och arrendatorerna, inginge i jordbrukskommissionerna, så att kommissionernas sammansättning i och för sig gäve största möjliga garanti för ett opartiskt dömande. Med den anordning efter vilken kommissionerna nu tillsattes funnes inga garantier för att så bleve fallet.

Tredje särskilda utskottet vid 1943 års riksdag, till vilket propositionen nr 346 hänvisades och som i samband med propositionen förehade nämnda två motioner till behandling, framhöll i sitt utlåtande nr 2, att utskottet, vad anginge de med förslaget förknippade organisatoriska problemen, uppmärksammat att reformen i hög grad berörde jordbrukskommissionernas ställning. Sedan utskottet härefter omnämnt de nya uppgifter, som enligt förslaget ålades jordbrukskommissionerna, samt ytterligare påpekat den verkan, som en utvidgning av uppsiktslagens tillämpningsområde kunde tänkas medföra, vilket allt torde aktualisera vissa organisatoriska frågor beträffande jordbrukskommissionerna, anförde utskottet, att utskottet delade det i motionerna framförda önskemålet om skyndsamt utredning och förslag rörande jordbrukskommissionernas sammansättningar och geografiska verksamhetsområden samt förväntade att Kungl. Maj:t snarast vidtog de för lösningen av denna fråga behövlige åtgärderna.

I skrivelse den 17 december 1943 (nr 533) anmälde riksdagen att den godkänt utskottets utlåtande i förevarande del.

Utredningsmännens förslag.

Förslagets huvudsakliga innebörd.

För att tillgodose önskemålet att vid jordbrukskommissionernas behandling av ärenden enligt den nya arrendelagstiftningen såväl jordägare som arrendatorer skola vara representerade i kommissionerna, ha utredningsmännen föreslagit, att för varje hushållningssällskaps verksamhetsområde skulle av landstinget utses två och av hushållningssällskapets förvaltningsutskott två ledamöter, vilka hade att tjänstgöra i kommissionen vid behandling av ärende rörande fastighet inom det område för vilket de utsetts. Den ene av de ledamöter som utsåges av landstinget och den ene av de ledamöter som utsåges av hushållningssällskapets förvaltningsutskott skulle vara ägare av jordbruksfastighet och den andre skulle arrendera sådan fastighet. För varje ledamot skulle ock utses en suppleant. Härjämte skulle Kungl. Maj:t liksom för närvarande utse en ledamot i kommissionen, vilken tillika hade att vara ordförande, jämte suppleant för denne. Samtliga ledamöter och suppleanter skulle alltjämt utses för en tid av tre år.

Utredningsmännen ha vidare förordat, att jordbrukskommissions verksamhetsområde skulle kunna av Kungl. Maj:t bestämmas att omfatta större område än det som utgjorde vederbörande hushållningssällskaps.

Den sålunda föreslagna ändringen i jordbrukskommissionernas sammansättning förutsätter ändrad avfattning av 4 § lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk. Utredningsmännen, som upprättat förslag i sådant hänseende, ha ansett, att lagändringen skulle träda i kraft den 1 januari 1946.

I syfte att tillföra jordbrukskommissionerna juridisk sakkunskap vid avgörande framförallt av sådana frågor, som enligt arrendelagen kunde komma under kommissionernas bedömande, skulle det enligt utredningsmännens förslag ankomma på Kungl. Maj:t att för varje kommission eller gemensamt för två eller flera kommissioner förordna en jurist med beprövad domarerfarenhet eller eljest med hög kvalitet att såsom sakkunnig biträda kommissionerna.

På grund av den ökning som inträtt i jordbrukskommissionernas åligganden ha utredningsmännen ansett, att den övre gränsen för arvudet till ordföränderna icke borde fastlåsas vid 1 200 kronor för år utan av Kungl. Maj:t bestämmas på sätt som med hänsyn till de olika jordbrukskommissionernas beräknade arbetsbörda kunde finnas skäligt.

För täckande av kostnaderna för jordbrukskommissionernas verksamhet efter den sålunda föreslagna omorganisationen ha utredningsmännen ansett ett årligt anslagsbelopp av 80 000 kronor, eller ett dubbelt så stort anslag som anvisats för budgetåret 1944/45, bliva behövt.

Motiveringen till utredningsmännens förslag.

Utredningsmännen ha i den allmänna motiveringen för sitt förslag erinrat, att jordbrukskommissionernas verksamhet, ända till dess de år 1943 genomförda ändringarna i arrendelagstiftningen trädde i kraft, uteslutande gällt utövande av uppsikt över att jordbruksjord ej utsattes för vanhävd. Härvid ha utredningsmännen emellertid lämnat åsido det förhållandet, att jordbrukskommissionerna dels jämlikt 8 § lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållande i fråga om fast egendom ålagts att i förekommande fall göra anmälan om bulvanförhållande och dels i allmänhet anmodas att avgiva yttrande i ärenden angående ansökning om rätt att förvärva fast egendom enligt förbudslagen den 18 juni 1925 eller inskränkningslagen den 30 maj 1916 ävensom i ärenden som röra fastighetsbildning. Sistnämnda uppgifter vilka finge anses ligga utanför jordbrukskommissionernas egentliga verksamhetsområde kunde, enligt vad utredningsmännen yttrat, icke antagas vara av sådan omfattning att de i nämnvärd grad påverkade jordbrukskommissionernas arbetsbelastning.

Vad angår jordbrukskommissionernas verksamhet såsom uppsiktsmyndighet i fråga om vanhävd å jordbruk ha utredningsmännen framhållit, att denna även efter tillkomsten av 1927 års uppsiktslag, genom vilken uppsikten, dock alltjämt inskränkt till fastigheter tillhöriga bolag och med dem lik-

ställda jordägare, utsträcktes till riket i dess helhet, för de särskilda jordbrukskommissionerna helt naturligt varit av väsentligen olika omfattning beroende på den varierande förekomsten av dylika fastigheter. Sålunda hade enligt vad jordbrukskommissionernas årsberättelser utvisade de av kommissionerna årligen behandlade ärendenas antal i allmänhet åtminstone varit högst väsentligt större i de nordliga delarna av riket samt i Dalarna, Värmland och bergslagsområdet än i övriga delar av landet. Beträffande jordbrukskommissionernas verksamhet efter ikraftträdandet av lagen den 30 juni 1942 om åtgärder mot vanhävd av jordbruk ha utredningsmännen anmärkt, att denna lag varit gällande endast under ett och ett halvt år, varför det icke torde vara möjligt att ännu få någon tillförlitlig bild av dess inverkan på de olika jordbrukskommissionernas arbetsbelastning. Dock torde man enligt vad utredningsmännen uttalat, med hänsyn därtill att sistnämnda lag gällde för alla enskilda jordbruksfastigheter av någon betydelse oavsett vem som vore ägare, kunna obetingat utgå ifrån att lagen medfört en icke obetydlig ökning i jordbrukskommissionernas arbete. Detta bestyrktes också av de svar som inkommit på en av utredningsmännen till jordbrukskommissionernas ordförande ställd skriftlig förfrågan i vad mån det kunde anses att efter ikraftträdandet av lagen den 30 juni 1942 om åtgärder mot vanhävd av jordbruk och i anledning av denna lag antalet ärenden som kommit under jordbrukskommissionernas behandling ökats. Allenast ordförandena i jordbrukskommissionerna i Kalmar läns norra och Kalmar läns södra landstingsområden, i Gotlands län och i Hallands län hade i sina svar meddelat, att efter ikraftträdandet av den omförmälda lagen någon ökning av antalet behandlade vanhävsfall icke kunnat förmärkas. Ordförandena i samtliga övriga jordbrukskommissioner hade upplyst, att en ökning skett. Av så gott som alla ordförandena hade tillagts antingen, att ärendenas antal fördubblats, i ett län t. o. m. mångdubblats, eller att ökningen varit betydande, avsevärd eller högst väsentlig. Det hade även av ett par av ordförandena framhållits att arbetet blivit kvalitativt mera krävande än förut varit fallet. I anslutning till det anförda ha utredningsmännen vidare yttrat följande.

Om sålunda redan 1942 års lag betydligt ökat arbetsbelastningen för jordbrukskommissionerna och särskilt för deras ordförande, är det givet att genom de nya uppgifter, som den år 1943 antagna arrendelagstiftningen pålagt jordbrukskommissionerna, dessas arbetsbörda blivit än ytterligare ökad. I fråga om vanhävdslagstiftningen kan det möjligen vara att förvänta att ju längre denna lagstiftning är gällande antalet vanhävsfall skall förminska och att förty på grund av denna lagstiftning någon ytterligare stegring i jordbrukskommissionernas arbetsbelastning icke skall inträda. Vad däremot angår den jordbrukskommissionerna åliggande verksamhet som blivit en följd av ändringarna i arrendelagstiftningen torde förhållandet bli det motsatta. Ju längre den nya sociala arrendelagstiftningen kommer att vara i kraft och ju mera dess bestämmelser bli kända för allmänheten, i desto högre grad komma, enligt vad antagas kan, jordbrukskommissionerna att anlitas, i all synnerhet dels för granskning av arrendeavtal i enlighet med vad som sägs i 2 kap. 66 § nyttjanderättslagen och dels såsom dispensmyndighet enligt 68 § i samma kapitel.

Enligt uppgifter, som utredningsmännen införskaffat, ha vissa av jordbrukskommissionerna redan under den korta tid den nya sociala arrendelagstiftningen varit gällande i icke ringa omfattning anlitats för granskning av arrendeavtal samt såsom dispensmyndighet. Dessa uppgifter framgå närmare av följande av utredningsmännen utarbetade sammanställning.

Sammanställning över av jordbrukskommissionerna intill den 20 oktober 1944 behandlade ärenden enligt 2 kap. 66 och 68 §§ lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Jordbrukskommission		Antal ärenden enligt		Jordbrukskommission		Antal ärenden enligt	
		2: 63	2: 68			2: 66	2: 68
Stockholms län....		6	9	Göteborgs o. Bohus län	—	2	
Uppsala »....		1	—	Älvsborgs läns norra.....	4	8	
Södermanlands »....		16	5	» » södra.....	4	—	
Östergötlands »....		3	2	Skaraborgs län....	2	2	
Jönköpings »....		—	—	Värmlands »....	—	1	
Kronobergs »....		—	—	Örebro »....	1	1	
Kalmar läns norra.....		1	—	Västmanlands »....	3	39	
» » södra.....		1	—	Kopparbergs »....	171	2	
Gotlands län....		—	—	Gävleborgs »....	1	—	
Blekinge »....		1	—	Västernorrlands »....	—	—	
Kristianstads »....		2	4	Jämtlands »....	—	—	
Malmöhus »....		7	8	Västerbottens »....	—	—	
Hallands »....		1	2	Norrbottnens »....	—	—	

Utöver de uppgifter, som innehållas i förestående sammanställning, ha enligt vad utredningsmännen anfört vissa av ordförandena i jordbrukskommissionerna meddelat, att den nya sociala arrendelagstiftningen föranlett åtskilliga förfrågningar till ordförandena per telefon eller skriftligen angående lagstiftningens innebörd och tolkning, varjämte uttalats att, i den mån lagstiftningen bleve mera allmänt känd, det uppenbarligen kunde förväntas att antalet arrendeärenden som komme under jordbrukskommissionernas behandling skulle avsevärt ökas, något som även kunde antagas bliva fallet alltefter som löpande arrendekontrakt upphörde att gälla.

Utredningsmännen ha även omnämnt att de som fått åt sig uppdraget att verkställa utredning rörande arrendebestämmelser för kommunal jord m. m., i början av år 1945 komme att framlägga förslag till lag med vissa bestämmelser angående arrende av kommunal jord. Enligt detta lagförslag skulle de år 1943 antagna sociala arrendebestämmelserna i allmänhet vara tillämpliga även å arrende av kommunal jord. Emellertid hade genom en i lagförslaget intagen särskild föreskrift beretts möjlighet för kommun att efter därom gjord ansökning på grund av särskilda omständigheter erhålla dispens från tillämpning av de sociala arrendebestämmelserna. Vederbörande jordbrukskommission har av utredningsmännen föreslagits vara dispensmyndighet. Det torde kunna antagas att om lagförslaget bleve godkänt ansökning om dispens komme, särskilt av städerna, att sökas i avsevärd omfattning. Det vore utan vidare uppenbart att härigenom — och överhuvudtaget genom förslaget att de sociala arrendebestämmelserna skulle tillämpas

även å kommunala arrenden — jordbrukskommissionernas arbetsbörda komme att än ytterligare ökas i icke ringa grad.

Den ökning av jordbrukskommissionernas arbetsbelastning, som sammanhänge med 1942 års vanhävdslag med dess generella giltighetsområde, torde enligt vad utredningsmännen yttrat, icke i och för sig vara av den beskaffenhet att den kunde anses betinga någon förändring i jordbrukskommissionernas sammansättning eller organisation. Det syntes utredningsmännen icke vara oberättigat att om jordbrukskommissionerna uttala det allmänna omdömet att de med sin nuvarande organisation och sin nuvarande arbetsordning väl ryktat det dem anförtrodda grannlaga värvet att med användande av de medel som vanhävdslagstiftningen satt i deras hand förebygga att jordbruk vanhävdades eller avhjälpas de för folkhushållningen skadliga verkningarna av redan inträdd vanhävd. Ett sådant erkännande torde för ordförandenas del vara så mycket mera motiverat som, ehuru deras arbete åtminstone i åtskilliga län varit av betydande omfattning, de dock för det samma ända till under sista året ej haft någon nämnvärd ersättning.

Efter erinran om de förut återgivna uttalandena vid 1943 års riksdag i samband med behandling av förslag om ändringar i arrendelagstiftningen rörande jordbrukskommissionernas verksamhetsområden och sammansättning ha utredningsmännen i fråga om jordbrukskommissionernas sammansättning anfört följande.

Utredningsmännen vilja till en början göra det uttalandet, att någon förändring i jordbrukskommissionernas allmänna struktur icke torde vara bevingad av de ökade uppgifter som kommissionerna fått sig anförtrodda. Då jordbrukskommissionerna enligt vad allmänt torde anses hittills fungerat på ett tillfredsställande sätt i den sammansättning som de för närvarande ha, nämligen med en ordförande utsedd av Kungl. Maj:t och ledamöter utsedda av de lokala korporationerna landstinget och hushållningssällskapens förvaltningsutskott, torde anledning ej föreligga att bryta härmed. Enligt utredningsmännens uppfattning bör uppdraget att vara ordförande i jordbrukskommission alltjämt betraktas såsom en förtroendepost. Att kräva juridisk utbildning hos ordföranden torde icke böra ifrågakomma. Den juridiska sakkunskap som torde bliva erforderlig i all synnerhet vid avgörande av de mången gång svårlösta frågor som på grund av den nya arrendelagstiftningen komma under jordbrukskommissionernas bedömande torde böra tillföras jordbrukskommissionerna på det sätt att dem beredes tillfälle att anlita juridiskt biträde i större omfattning än nu är möjligt. Den omständigheten att ordförandena utses av Kungl. Maj:t torde innebära erforderlig garanti för att uppdraget icke anförtros annan än den som besitter för det samma lämpade egenskaper såsom ingående kännedom om jordbruket och vad därmed äger samband jämte praktisk kunnsighet i allmänhet i förening med vana att förhandla mellan stridiga intressen.

Om sålunda någon förändring av principiell art i jordbrukskommissionernas organisation icke, åtminstone för närvarande, synes vara av förhållandena påkallad, torde dock såsom vid 1943 års riksdag motionsvis framhölls de uppgifter, vilka genom den nya arrendelagstiftningen pålagts jordbrukskommissionerna och vilka uppgifter i lika grad beröra jordägarnas och arrendatorernas intresse, otvivelaktigt motivera, att jordbrukskommis-

sionerna erhålla en sådan organisation att garanti vinnes för att såväl jordägarna som arrendatorerna varda representerade inom kommissionerna. Vid uppdragande av riktlinjerna för en sådan organisation bör man givetvis bortse från ordförandena, vilka liksom hittills uppenbarligen böra utses utan hänsynstagande till några vissa samhällsklasser. Däremot torde ledamöterna i jordbrukskommissionerna, vilka förutsättas skola alltjämt utses till hälften av landstinget och till hälften av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott, böra till lika antal väljas bland ägarna av jordbruksfastighet och bland arrendatorer av sådan fastighet. Ett sådant avvägande av representantskapet för de olika intressen som jordbrukskommissionerna ha att bedöma förutsätter att antalet ledamöter i kommissionerna utökas från nuvarande två till fyra. Beträffande de fyra ledamöternas utseende torde böra gälla, att två skola utses av landstinget och två av hushållningssällskapets förvaltningsutskott samt att den ene av de ledamöter som utses av landstinget och den ene av de ledamöter som utses av hushållningssällskapets förvaltningsutskott skola vara ägare av jordbruksfastighet under det att de båda andra skola arrendera sådan fastighet. Att motsvarande bör gälla beträffande suppleanterna för de ordinarie ledamöterna är givet. Valet bör liksom för närvarande gälla en tid av tre år.

Utredningsmännen ha framhållit, att den utökning av ledamotsantalet i jordbrukskommissionerna som deras förslag innebure vore betingad uteslutande av önskemålet att vid kommissionernas behandling av ärenden enligt den nya arrendelagstiftningen såväl jordägare som arrendatorer skulle vara representerade i kommissionerna. Med bibehållande av landstingen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott såsom väljande korporationer torde enligt utredningsmännens uppfattning ett tillgodoseende av berörda önskemål icke vara möjligt, med mindre ledamöternas antal sattes till minst fyra. Att bibehålla ledamöternas antal vid två och föreskriva att den ena korporationen skulle till ledamot utse en ägare av jordbruksfastighet och den andra en arrendator av sådan fastighet medförde obestriddigen en alltför stark begränsning i väljarnas handlingsfrihet i det hänseende varom fråga vore. En sådan anordning syntes därför utredningsmännen ej böra förekomma.

Utredningsmännen ha förklarat sig vara medvetna om att mot en utökning av antalet ledamöter i jordbrukskommissionerna kunde resas den invändningen att en sådan utökning icke alls vore behöflig för kommissionernas huvuduppgift, nämligen att utöva den i gällande vanhävdslagstiftning föreskrivna uppsikten över jordbruk.

Härom ha utredningsmännen vidare anfört följande.

Det kan även förväntas att den anmärkningen framställes att utökningen kommer att medföra stegrade kostnader för jordbrukskommissionerna. Gent häremot kan, under hänvisning till vad förut nämnts angående erforderligheten av den förändring i jordbrukskommissionernas sammansättning, som den nya arrendelagstiftningen ansetts betinga, åberopas dels att det icke torde böra ifrågakomma att jordbrukskommissionerna ha olika sammansättning vid behandling av skilda slag av ärenden och dels att kostnadsökningen som endast gäller traktaments- och reseersättning näppeligen är av sådan storleksgrad, att den bör lägga hinder i vägen för en eljest rationell organisation av jordbrukskommissionerna. Det torde tillika kunna tilläggas att där-

igenom att ett större antal personer knytes direkt till jordbrukskommissionerna uppmärksamheten på förekommande vanhävsfall kommer att ökas, varigenom också vanhävdslagstiftningen kan förväntas erhålla ökad effektivitet.

Beträffande den föreslagna utvidgningen av jordbrukskommissionernas verksamhetsområden ha utredningsmännen framhållit, att en sådan utvidgning ingalunda framträdde som självklar, samt vidare yttrat.

Vägaende skäl tala förvisso såväl för bibehållandet av jordbrukskommissionernas nuvarande geografiska områden vilka sammanfalla med hushållningssällskapens verksamhetsområden som ock för en utvidgning av områdena. Vid den nuvarande ordningen vinnes större garanti för att kommissionsordförandena skola besitta nödig kännedom om jordbruksförhållandena var och en inom sitt distrikt, något vars betydelse ej får underskattas särskilt då det gäller att på ett på samma gång effektivt och grannliga sätt handhava den uppsikt över jordbruk som vanhävdslagstiftningen föreskriver. Å andra sidan ernås, om jordbrukskommissionernas verksamhetsområden utvidgas, större enhetlighet särskilt vid kommissionernas behandling av de mångskiftande ärenden som på grund av den nya arrendelagstiftningen komma under kommissionernas bedömande. Utredningsmännen tilltro sig icke att på den utredning angående de olika jordbrukskommissionernas arbetsbelastning, som hittills kunnat åstadkommas, kunna fatta någon bestämd ståndpunkt till det uppkomna spörsmålet om eventuell utvidgning av jordbrukskommissionernas verksamhetsområden. Sagda spörsmål torde böra göras till föremål för ytterligare och mera ingående övervägande i samband med den av Kungl. Maj:t förordnade utredningen angående en ny uppsiktslagstiftning avsedd att träda i stället för 1942 års provisoriska lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk. På det emellertid möjlighet skall finnas för Kungl. Maj:t att om så finnes påkallat redan tidigare än i samband med den kommande nya uppsiktslagstiftningens ikraftträdande göra förändringar i jordbrukskommissionernas nuvarande verksamhetsområden, har det av utredningsmännen uppgjorda förslaget till ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk avfattats på sådant sätt att åt Kungl. Maj:t givits möjlighet att bestämma det område för vilket jordbrukskommission skall finnas.

Tidpunkten för den nya lagens ikraftträdande har av utredningsmännen föreslagits till den 1 januari 1946 med hänsyn till att mandattiden för de nuvarande jordbrukskommissionerna utginge denna dag. Utseende av ledamöter i jordbrukskommissionerna i enlighet med den nya ordningen borde dock enligt utredningsmännens mening ske före den 1 januari 1946. Föreskrift härom torde böra meddelas av Kungl. Maj:t.

Tillförändret av juridisk sakkunskap åt jordbrukskommissionerna vore enligt utredningsmännens uppfattning av betydelse i all synnerhet för avgörandet av de frågor, som på grund av den nya arrendelagstiftningen komme under jordbrukskommissionernas bedömande. Berörda frågor ha syntts utredningsmännen otvivelaktigt vara av den art att de för ett bedömande på sätt som överensslämde med lagens anda och mening erfordrade en juridisk sakkunskap som jordbrukskommissionerna icke

utan vidare kunde antagas besitta. Det kunde ej heller förväntas att jordbrukskommissionerna vid avgörande av de i många fall svårlösta arrendefrågorna vore fullt betjänta av att anlita de biträden som vid nuvarande ordning stode dem till buds.

Utredningsmännen ha ansett, att tillförandet av erforderlig juridisk sakkunskap åt jordbrukskommissionerna lämpligen borde ordnas efter följande riktlinjer.

För varje jordbrukskommission eller eventuellt gemensamt för två eller flera jordbrukskommissioner förordnas en jurist med beprövad domarerfarenhet eller eljest av hög kvalitet med uppdrag att såsom sakkunnig biträda jordbrukskommission vid avgörande av sådana frågor som i överensstämmelse med den år 1943 genomförda nya arrendelagstiftningen komma under kommissionernas bedömande och, om jordbrukskommissionens ordförande så finner påkallat, även vid behandling av andra ärenden. Nämnade sakkunnige bör för erhållande av större auktoritet förordnas av Kungl. Maj:t. Förordnandet bör gälla viss tid, förslagsvis två år i sänder. Den sakkunnige, som bör av ordföranden kallas till alla sammanträden då arrendeärenden behandlas, med undantag möjligen för ärenden som avses i 2 kap. 54 och 55 §§ lagen om nyttjanderätt till fast egendom, skall icke äga rösträtt vid sammanträdena men bör äga rätt att få en sin mening antecknad till protokollet. Arvode till den sakkunnige, utöver rese- och traktamentsersättning, lämpligen anpassat efter antalet ärenden vid vilka han biträder, bestämmes av Kungl. Maj:t. Föreskrifter angående den sakkunniges utseende och hans uppgifter böra intagas i det för jordbrukskommissionerna gällande reglementet, vilket således och även med hänsyn till det framlagda förslaget om ändrad sammansättning av jordbrukskommissionerna bör göras till föremål för nödig omarbetning.

Beträffande förslaget om arvode till jordbrukskommissionernas ordförande ha utredningsmännen anfört följande.

Då det otvivelaktigt är att förvänta att antalet ärenden som kommer under jordbrukskommissionernas behandling åtminstone under de närmaste åren kommer att ökas i icke oväsentlig grad och då det också kan emotses att åtskilliga av ärendena bliva av synnerligen svårbedömlig art, varigenom större krav komma att ställas på kommissionsordförandena än vad förut varit förhållandet, synes det vara väl motiverat att den övre gränsen för arvodet till ordförandena icke fastläses vid 1 200 kronor. Överhuvudtaget torde någon övre gräns för arvodet icke böra fastställas utan torde Kungl. Maj:t böra äga att, på sätt som med hänsyn till de olika jordbrukskommissionernas beräknade arbetsbörda kan finnas skäligt, mellan de olika ordförandena fördela de medel som för ändamålet finnas tillgängliga. Att härvid, särskilt där-est de nuvarande geografiska områdena för jordbrukskommissionernas verksamhet varda bibehållna, arvodet kan bliva väsentligt olika för olika ordförande är uppenbarligen något som icke kan undvikas.

Den förändring i jordbrukskommissionernas organisation och arbetsordning som förut skisserats kunde enligt utredningsmännens uppfattning helt naturligt icke genomföras utan att det nu för jordbrukskommissionerna utgående årliga anslaget höjdes. Att beräkna det belopp vartill merkostnaden komme att uppgå syntes utredningsmännen nog så vanskligt. Utredningsmännen hölle emellertid före att för täckande av kost-

naden för jordbrukskommissionernas verksamhet efter den eventuella omorganisationen ett årligt anslagsbelopp av 80 000 kronor — eller således ett dubbelt så stort anslag som det för budgetåret 1944/45 beviljade — skulle bliva behövt.

Yttrandena.

Utredningsmännens förslag har i det övervägande flertalet yttranden tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Åtskilliga anmärkningar ha dock i vissa yttranden framställts mot de särskilda förslag som framlagts av utredningsmännen. I några yttranden har framhållit, att ändring i nuvarande ordning å förevarande område icke vore erforderlig.

Å andra sidan har i flera yttranden understrukits lämpligheten av att den omorganisation som utredningsmännen föreslagit genomfördes. Sålunda har *Riksförbundet landsbygdens folk* bland annat betonat önskvärdheten av att den ifrågasatta omorganisationen av jordbrukskommissionerna snarast möjligt komme till stånd. Kommissionerna vore redan nu i arbete och antalet av dem handlagda fall ökade snabbt. Med hänsyn till att deras avgöranden i vissa fall ganska hårt kunde drabba parterna, vore det ett allmänt intresse att kommissionerna utan dröjsmål finge sina arbetsformer definitivt fastställda.

1942 års jordbrukskommitté, som lämnat utredningsmännens förslag utan erinran, har anfört bland annat följande.

Jordbrukskommittén vill omnämna, att kommittén vid sina överväganden rörande åtgärder för rationalisering av det svenska jordbruket bland annat kommit till den uppfattningen, att särskilda organ, ett inom varje hushållningssällskaps område, böra inrättas för omhänderthavande av den statliga rationaliseringsverksamheten, ävensom att kommittén ansett sig böra räkna med att de uppgifter i samband med vanhävdslagstiftningen, som nu omhändervas av jordbrukskommissionerna, böra, i den mån dessa uppgifter i fortsättningen kunna komma att finnas kvar, övertagas av förenämnda rationaliseringsorgan. Däremot synes det icke lämpligt, att dessa rationaliseringsorgan jämväl skulle omhändervä de uppgifter rörande arrendeförhållanden, som nu äro lagda på jordbrukskommissionerna. Vid ett förverkligande av nu nämnda planer på inrättande av särskilda rationaliseringsorgan skulle alltså fortfarande kvarstå behov av särskilda organ för handläggning av sådana ärenden, som enligt arrendelagstiftningen ankomma på jordbrukskommissionerna. Någon anledning att i avbidan på lösningen av de av kommittén berörda organisationsfrågorna vänta med den av utredningsmännen föreslagna ändringen av jordbrukskommissionernas sammansättning synes alltså icke föreligga. Tvärtom är det enligt kommitténs uppfattning önskvärt, att jordbrukskommissionerna snarast möjligt gives en sådan sammansättning, att de bliva fullt skickade att handhåva de grannliga uppgifter, som enligt arrendelagstiftningen anförtratts dem.

Beträffande kommissionernas sammansättning har ett flertal särskilda yrkanden framställts i yttrandena. Som förut nämnts har det övervägande flertalet hörda myndigheter och sammanslutningar emellertid givit sin anslutning till utredningsmännens förslag.

I några yttranden har framhållits att det föreslagna antalet ledamöter i jordbrukskommissionerna, nämligen fem, skulle göra arbetet i kommissionerna onödigt tungt.

Sålunda har *lantbruksstyrelsen* framhållit, att det torde vara till obestriddig fördel för jordbrukskommissionernas arbetsduglighet, att de icke gjordes större än som vore oundgängligen nödvändigt. Enligt styrelsens förmenande skulle det icke medföra någon olägenhet att överlåta åt endera landstinget eller hushållningssällskapets förvaltningsutskott att utse ledamöter i en jordbrukskommission. För ifrågavarande uppgift torde dock hushållningssällskapets förvaltningsutskott lämpa sig bäst, enär inom sällskapen jordägare och arrendatorer möttes i gemensamma intressen och i sällskapens nämnder och styrelser båda dessa samhällsgrupper vore representerade. Lantbruksstyrelsen har även framhållit, att hushållningssällskapen och jordbrukskommissionerna i sitt arbete hade många beröringspunkter. Då vidare anmälningar av förekommande vanhävd i regel gjordes av andra än jordbrukskommissionernas ledamöter, kunde icke heller vanhävdslagstiftningen förväntas erhålla ökad effektivitet genom att antalet ledamöter i kommissionerna utökades. På grund av det anförda har lantbruksstyrelsen funnit sig vilja förorda, att antalet valda ledamöter i jordbrukskommission skulle bibehållas oförändrat och att dessa ledamöter, av vilka en representerade jordägarna och en arrendatorerna, skulle utses av hushållningssällskaps förvaltningsutskott ensamt.

Jordbrukskommissionen i Värmlands län har yttrat.

Jordbruksarrendatorerna i Värmland äro till övervägande del bolagsarrendatorer, vilka genom sina organisationer på förhandlingsvägen torde komma att lösa eventuella tvister. Jordbrukskommissionen befarar att med den föreslagna sammansättningen, två ägare av jordbruksfastighet och två arrendatorer av sådan fastighet, vissa motsättningar vid behandlingen av arrendeärenden inom kommissionerna komma att uppstå. Fastighetsägarna och arrendatorerna i kommissionerna komma helt naturligt att anse sig som representanter för de respektive parterna. Jordbrukskommissionernas ordförande komma därigenom i den mindre behagliga situationen att få fungera som skiljemän mellan parterna. Det ökade antalet ledamöter i kommissionerna kommer också med all sannolikhet att medföra, att arbetet blir mera tungrott. Härtill komma ökade kostnader för traktamenten och resor för ledamöterna. Jordbrukskommissionen anser för sin del att den nuvarande organisationen med en ordförande utsedd av Kungl. Maj:t och två ledamöter, utsedda av landstinget respektive hushållningssällskapet, alltjämt bör bestå. I det i varje fall inom detta län säkerligen fåtal ärenden, som i anledning av den nya arrendelagstiftningen kommer att handläggas av jordbrukskommissionerna, torde arrendatorernas intressen på ett lika betryggande sätt tillgodoses med den sammansättning av jordbrukskommissionerna, som enligt nuvarande organisation förefinnes. Jordbrukskommissionerna kunna också vid handläggning av ärenden enligt den nya arrendelagstiftningen i förekommande fall lämna parterna tillfälle att inställa sig vid sammanträden inför kommissionerna för att framlägga sina synpunkter.

I detta yttrande har *länsstyrelsen i Värmlands län* i huvudsak instämt.

Även *hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Östergötlands län* har,

med instämmande av *länsstyrelsen* i länet, funnit det mycket önskvärt, att antalet ledamöter i jordbrukskommissionerna kunde begränsas till tre. Enligt förvaltningsutskottets mening borde ordföranden utses av Kungl. Maj:t samt två ledamöter av länsstyrelsen, som emellertid skulle vara bunden av förslag av landstinget och hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Dessa torde härvid vardera böra föreslå en ägare av jordbruksfastighet och en arrendator. Länsstyrelsen skulle ha att utse den av landstinget föreslagne jordägaren och den av hushållningssällskapets förvaltningsutskott föreslagne arrendatorn eller tvärtom.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kronobergs län har anfört.

Den föreslagna ökningen av antalet ledamöter skulle, enligt förvaltningsutskottets mening, icke göra jordbrukskommissionerna mera arbetsdugliga eller höja deras auktoritet. Arbetet torde snarare gå tyngre med ökat antal ledamöter, och det allmännas kostnader skulle ökas utan motsvarande nytta. Förvaltningsutskottet kan därför ej finna denna lösning ändamålsenlig. Det utan gensägelse beaktansvärda syftet att säkra representation för både jordägare och arrendatorer bör lika väl kunna vinnas på det sätt, att antalet valda ledamöter bibehålles vid två, av vilka en, representerande ägare av jordbruksfastighet, väljes av hushållningssällskapets förvaltningsutskott och en representant för arrendatorerna väljes av landstinget (eller dess förvaltningsutskott). Invändningen att en sådan föreskrift skulle medföra en alltför stark begränsning i väljarnas handlingsfrihet tillmåter förvaltningsutskottet ingen större vikt.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Norrbottens län har funnit det tveksamt, om en utökning av ledamötsantalet i jordbrukskommissionerna vore ägnad att effektivisera deras verksamhet. Med hänsyn härtill har förvaltningsutskottet ifrågasatt, om det icke kunde uppdragas åt länsstyrelserna att, eventuellt efter hörande av hushållningssällskapets förvaltningsutskott, utse två ledamöter, den ene representerande ägarna och den andre arrendatorerna.

Jämväl de föreslagna kvalifikationerna för ledamöterna i jordbrukskommissionerna ha föranlett vissa önskemål och förslag i några yttranden.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kopparbergs län har yttrat.

Det huvudsakligaste synes förvaltningsutskottet vara, att till ledamöter i jordbrukskommissionerna utses personer, som verkligen äro ägnade att uppfylla de krav på opartiskhet och kunnighet, vilka måste ställas på förtroendemän av förevarande slag. Inom ett län som Kopparbergs med ett förhållandevis ringa antal egentliga arrendatorer torde det bliva svårt nog att kunna utvälja sådana, som äro för själva uppdragets fullgörande nöjaktigt kvalificerade. Även vid sådant förhållande att de många mindre självägande jordbrukarna inom länet, som för utökandet av sin åkerareal arrendera något eller några hektar mark, skulle kunna betraktas som arrendatorer av jordbruksfastighet, anser förvaltningsutskottet, att ådagalagd kunnighet, god omdömesförmåga och opartiskhet böra vara mera avgörande vid utväljandet av ledamöter i kommissionerna, än att vederbörande är ägare av jordbruksfastighet respektive arrendator av sådan. Framhållas må även att det numera icke så sällan förekommer, att jordbrukare och därmed kanske främst sådana i

förtroendeställning redan medan det de äro i sin krafts dagar överlåta sin jordbruksfastighet till en son eller annan anhörig. Vid sådant förhållande att en ägare av jordbruksfastighet på grund av kunnighet och lämplighet blivit utsedd till ledamot av en jordbrukskommission, förefaller det orimligt, att denne, blott på grund därav att han överlåter fastigheten, skulle nödgas avgå från berörda uppdrag.

Liknande synpunkter ha framförts av *länsstyrelsen i Kopparbergs län*.

Enligt den mening, som företrätts av *hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Hallands län*, skulle det vara tillräckligt att av jordbrukskommissionens fem ledamöter en ledamot representerade jordägarna och en ledamot arrendatorerna. Övriga ledamöter borde vara opartiska.

Jordbrukskommissionen i Malmöhus län har ifrågasatt, huruvida den föreslagna begränsningen i fråga om valbarheten borde gälla beträffande de båda ledamöter, som skulle utses av landstingen. Genom en ovillkorlig bestämmelse av föreslaget innehåll kunde måhända mången kompetent och i övrigt sakkunnigt lämplig person, exempelvis en f. d. jordbrukare eller arrendator, komma att uteslutas från val till ledamot av jordbrukskommission. Å andra sidan vore det uppenbart, att garantier måste finnas för att till ledamöter valdes personer väl förtrogna med jordbruksfrågor. Jordbrukskommissionen förmenade, att detta syfte skulle vinnas utan alltför sträng begränsning i fråga om valbarheten, om de ledamöter som skulle utses av landstingen finge väljas bland nuvarande eller förutvarande ägare eller arrendatorer av jordbruk.

Småbrukarnas riksförbund har ifrågasatt, om man borde hålla så hårt på ledamots formella ställning som jordägare eller arrendator som förutsatts i förslaget. En person, som under större delen av sin arbetstid varit jordägare eller arrendator men lämnat jordbruket, kunde enligt förbundets mening vara lika väl kvalificerad för uppdraget som om han alltjämt vore aktiv yrkesutövare. En möjlighet vore att låta den ena av de väljande korporationerna, t. ex. landstinget, få större frihet i personvalet.

Liknande synpunkter ha anförts av *förvaltningsutskotten i Stockholms läns och Värmlands läns landsting*.

Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott — som befarade att vid utseende av ledamöter i jordbrukskommission svårigheter i vissa fall kunde uppstå att erhålla person med erforderlig sakkunskap bland dem som arrenderade jordbruksfastighet — har funnit det önskvärt, att den ene av de av landstingen och hushållningssällskapens förvaltningsutskott utsedda ledamöterna antingen skulle vara arrendator av jordbruksfastighet eller annan sakkunnig person, som icke vore ägare av jordbruksfastighet.

Enligt vad *jordbrukskommissionen i Västerbottens län* föreslagit borde det få ankomma på Kungl. Maj:t att för de nordligaste länen fastställa antalet ledamöter i jordbrukskommissionerna och jämväl bestämma om och i vilken omfattning arrendatorerna skulle representeras i kommissionerna. Som skäl för en sådan föreskrift har framhållits, att antalet arrendatorer i Västerbottens län och väl i andra av de nordligaste länen vore synnerligen ringa. Den huvudsakligaste uppgiften för jordbrukskommissionen i Västerbottens län vore

och komme även för framtiden att förbli uppsikt över jordbruk enligt gällande uppsiktslag. Liknande synpunkter ha framförts av *Västerbottens läns landstings förvaltningsutskott*.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Västerbottens län har föreslagit den undantagsbestämmelsen för de norrländska länen att två av jordbrukskommissionernas ledamöter icke obetingat måste arrendera jordbruksfastighet.

Statens livsmedelskommission har anført.

Livsmedelskommissionen delar den i promemorian uttalade uppfattningen, att de nuvarande bestämmelserna rörande jordbrukskommissionernas sammansättning icke erbjuda tillräckliga garantier för att de ärenden, som genom de nyligen vidtagna ändringarna i arrendelagstiftningen lagts under jordbrukskommissionernas bedömande, skola bli behandlade på ett fullt tillfredsställande sätt.

Det förslag till ändrade bestämmelser angående jordbrukskommissionernas sammansättning, som utredningsmännen framlagt, synes även vara ägnat att avhjälpa denna brist. Ur denna synpunkt har livsmedelskommissionen sålunda intet att erinra mot förslaget. Däremot synes förslaget ej lika tillfredsställande, då man tänker på jordbrukskommissionernas befattning med vanhävdsärenden. Genom de föreslagna obligatoriska bestämmelserna om de kategorier, från vilka ledamöterna i jordbrukskommissionerna skola hämtas, komma nämligen åtskilliga personer att diskvalificeras, vilka i och för sig äro väl lämpade att tjänstgöra såsom ledamöter av jordbrukskommission vid dess handläggning av vanhävdsärenden. För närvarande torde det sålunda exempelvis ej sällan förekomma, att hos hushållningssällskap anställda jordbrukskonsulenter eller personer i liknande ställning äro ledamöter av jordbrukskommission, något som förvisso ofta varit av värde. Om förslaget genomföres, kommer det emellertid ej längre att bli möjligt att inom jordbrukskommissionerna inrymma dylika sakkunniga och opartiska representanter för det allmänna. Det skulle synas livsmedelskommissionen tilltalande, om denna synpunkt kunde i någon form beaktas vid den slutliga utformningen av förslaget.

Jordbrukskommissionen i Jönköpings län har funnit det önskvärt, att det allmänna jordpolitiska intresset på något sätt bleve representerat även inom de fyra av hushållningssällskap och landsting utsedda ledamöterna, exempelvis genom någon hushållningssällskapets eller egnahemsstyrelsens tjänsteman. Även om det kunde förutsättas, att kommissionens ordförande skulle företräda nämnda intresse, förhölle det sig oftast så, att denne själv vore jordbruksfastighetsägare och sålunda närmast representerade jordägarna. Vidare har kommissionen framhållit att, om samtliga fem ledamöter skulle närvara vid alla de förundersökningar kommissionen hade att företaga i ärenden som enbart berörde vanhävdslagstiftningen, detta komme att göra arbetet över hövan tungrott. Det vore därför enligt kommissionens uppfattning önskvärt, att kommissionens ordförande icke skulle vara skyldig att kalla alla kommissionens ledamöter vid inspektionsresor till för vanhävud ut-satta fastigheter utan endast till sammanträden då dessa ärenden skulle föredragas till avgörande.

Även *jordbrukskommissionen i Älvsborgs län södra hushållningssällskaps område* har framhållit, att vissa tjänstemän hos egnahemsnämnderna och

hushållningssällskapen ofta besutte kvalifikationer och erfarenheter, som gjorde dem väl lämpade som kommissionsledamöter. Det borde därför lämnas fria händer åt hushållningssällskapets förvaltningsutskott vid utseende av sina ledamöter.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har ifrågasatt, om det vore lämpligt att såsom jordägarerepresentant förklara varje ägare av jordbruksfastighet valbar. Ett mycket stort antal jordbruksfastigheter innehölle en areal av endast några få hektar, och ägarna av dessa jordbruksfastigheter torde knappast kunna anses representera de jordägare varom här vore fråga. Det torde därför böra krävas, att jordägarerepresentanterna vore ägare av åtminstone ett jordbruk av den storlek att det kunde betecknas såsom ett fullständigt jordbruk.

Jordbrukskommissionen i Gävleborgs län har anmärkt att en jordägare, som valts till ledamot i jordbrukskommission och sedermera överläte sitt jordbruk exempelvis till sin son, icke vidare skulle vara valbar. Likaså skulle en arrendator, som inköpte sitt arrendejordbruk, icke kunna omväljas även om han vore lämplig för uppdraget. Det borde därför föreskrivas att den som en gång varit valbar skulle kunna omväljas.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Älvsborgs läns södra område har funnit att förslaget borde kompletteras med föreskrift om hur skulle förfaras, där ledamot i jordbrukskommission under mandattiden upphörde att vara jordägare respektive arrendator eller överginge från den ena kategorien till den andra.

Enligt *jordbrukskommissionens i Älvsborgs läns norra hushållningssällskaps område* uppfattning kunde ifrågasättas, om det ej skulle vara lämpligt att lämna kommissionerna möjlighet till viss uppdelning av arbetet med de egentliga vanhävdsärendena, exempelvis genom bestämmelse att kommission skulle vara beslutför då förutom ordföranden två ledamöter vore närvarande.

I ett flertal yttranden har föreslagits, att jordbrukskommissionerna skulle vara beslutsmässiga så snart tre ledamöter vore närvarande med en representant för vardera jordägare och arrendatorer.

Länsstyrelsen i Uppsala län har föreslagit att med jordägare i förevarande sammanhang skulle likställas innehavare av fideikommiss.

Även om flertalet myndigheter och sammanslutningar lämnat förslaget om möjlighet till utvidgning av jordbrukskommissionernas verksamhetsområde utan erinran, har förslaget i denna del bestämt avstyrkts i ett stort antal yttranden. Som skäl mot en sådan utvidgning har anförts att kommissionernas kännedom om lokala förhållanden därigenom bleve mindre men kostnaderna större.

Å andra sidan har *lantbruksstyrelsen* funnit förslaget i denna del välbetänkt. Särskilt borde enligt styrelsens uppfattning möjligheter att låta en jordbrukskommissions område omfatta större område än ett hushållningssällskaps stå öppna i de fall, där ett län vore uppdelat på två hushållningssällskap.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har framhållit, att förslaget i denna del komme att innebära att, i den mån Kungl. Maj:t skulle förordna om större verksamhetsområde för jordbrukskommission än ett hushållningssällskaps, det i verkligheten komme att föreligga skilda kommissioner för varje hushållningssällskaps område, sammanhållna endast genom en gemensam ordförande. Med hänsyn härtill har länsstyrelsen ifrågasatt, om icke den enklaste lösningen vore, att hushållningssällskaps och jordbrukskommissions verksamhetsområden finge sammanfalla men att Kungl. Maj:t, där så funnes lämpligt, ägde utse gemensam ordförande för två eller flera jordbrukskommissioner. Liknande synpunkter ha framförts av *hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Malmöhus län*.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har ansett att, därest tanken på enhetlighet skulle kunna förverkligas, samtliga ledamöters i jordbrukskommission kompetensområde borde helt sammanfalla med kommissionens som sådan.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kalmar läns södra område och länsstyrelsen i Kalmar län ha erinrat, att landstingens och hushållningssällskapens områden icke helt sammanfölla i Kalmar län. Aspelands härad hörde sålunda till länets södra hushållningssällskaps område men till dess norra landstings område. Med hänsyn härtill har föreslagits, att ledamöter utsedda av länets södra landsting skulle få tjänstgöra även då ärenden rörande fastigheter i Aspelands härad behandlades.

Frågan om tillförandet av juridisk sakkunskap åt jordbrukskommissionerna ha föranlett olika yrkanden i yttrandena.

I *flera yttranden* har framhållits, att den juridiska sakkunskap, som erfordrades för kommissionernas arbete, lämpligast kunde erhållas genom att varje kommission erhöle en juridiskt utbildad sekreterare.

Sålunda har *lantbruksstyrelsen* uttalat att, sedan erfarenhet vunnits rörande tolkningen av ifrågavarande bestämmelser i arrendelagen, det torde vara tillfyllest, att den juridiska sakkunskapen i jordbrukskommissionerna företräddes av person i sekreterarställning.

Å andra sidan har *länsstyrelsen i Kronobergs län* funnit, att den juridiska sakkunskapen borde tillföras jordbrukskommissionerna genom att till ordförande skulle utses en jurist med beprövad domarerfarenhet. Härom har länsstyrelsen anfört.

De nya åligganden som nu pålagts jordbrukskommissionerna äro enligt länsstyrelsens uppfattning av den art, att en förändring av jordbrukskommissionernas struktur verkligen är av behovet påkallad. De sociala arrendebestämmelserna äro med visst undantag av tvingande karaktär. De parter, som bliva skyldiga att ställa sig av en jordbrukskommission givet beslut till efterrättelse, ha — särskilt som de själva icke, såsom är fallet med vanliga skiljenämnder, haft något inflytande på kommissionens tillsättning — berättigade anspråk såväl på kommissionens opartiskhet som att juridisk sakkunskap inom kommissionen förefinnes. När kommissionerna fått en sådan ansvarsfull uppgift som verklig rättstillämpning sig anförtrodd, bör den juridiska erfarenheten vara företrädd inom kommissionen och ej ställas till kommissionernas förfogande såsom råd av sakkunnig. Härutinnan råder skillnad i

jämförelse med kommissionernas ursprungliga verksamhetsområde, skyddet mot vanhävd. Kunde överenskommelse ej i sådan fråga träffas mellan kommission och jordägare blev det i sista hand domstol, som fick fälla avgörandet. I arrendeärenden däremot kommer kommissionen att fatta de slutliga besluten. Skall under angivna förhållanden nu påfordras, att även ordföranden skall ha ingående kännedom om jordbruk, torde detta leda till att, därest ej i undantagsfall till ordförande kunde utses person, som på grund av sin tjänst sysslade med jordbruk, ej annat återstode än en person, som vore jordägare eller arrendator. Dessa grupperns intressen äro redan väl företrädda i kommissionerna och böra representanterna för dem kunna inom dessa ställa till förfogande all den sakkunskap rörande jordbruk, som kan anses vara nödvändig. Sättes jurist med beprövad domarerfarenhet såsom ordförande i kommissionerna, skulle man erhålla icke blott en fullt opartisk ordförande utan även den juridiska sakkunskap, som är så välbehörlig för kommissionernas utökade verksamhet. Härigenom skulle tillika den fördelen vinnas, att representanten för den juridiska erfarenheten finge säte i kommissionen utan att antalet ledamöter behöver ökas. Särskilt arvode till sakkunnig skulle ävenledes inbesparas.

Liknande synpunkter ha framförts av *länsstyrelsen i Jönköpings län*, *Sve- riges lantbruksförbund* och *Kristianstads läns landstings förvaltningsutskott*. — Förvaltningsutskottet har alternativt föreslagit att en av ledamöterna skulle vara jurist.

Riksförbundet landsbygdens folk har föreslagit en centralisering av den juridiska rådgivningen till jordbrukskommissionerna exempelvis så att två eller tre till jordbruksdepartementet eller lagberedningen knutna jurister erhöles i uppdrag att tjänstgöra som rådgivare samt även att inbördes samråda i alla komplicerade fall. Liknande synpunkter ha framförts av *jordbrukskommissionen i Örebro län*.

I *några yttranden* har framhållits som önskvärt att varje jordbrukskommission erhöles en egen juridisk expert. *Jordbrukskommissionen i Södermanlands län* har däremot framhållit, att de juridiskt sakkunniga borde tilldelas så stora områden som möjligt och alltså biträda flera kommissioner. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* har motsatt sig att jordbrukskommissionernas juridiska sakkunniga skulle utses av Kungl. Maj:t. *Jordbrukskommissionen i Kristianstads län* har framhållit att såsom sakkunnig åt jordbrukskommissionerna knappast kunde anlitas någon domare vid häradsrätt, då denne därigenom såsom domare kunde komma att handlägga frågor som tidigare avgjorts av kommissionen. Enligt *länsstyrelsens i Kristianstads län* uppfattning skulle det visa sig svårt att förvärva en jurist med beprövad domarerfarenhet för ifrågavarande uppdrag.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har ansett att ifrågavarande rådgivning borde handhavas av egnehemsstyrelsen.

I *vissa yttranden* har framhållits, att jordbrukskommissionernas juridiske rådgivare i allmänhet icke skulle behöva närvara vid kommissionernas sammanträden. Det har sålunda ansetts tillräckligt, om skriftligt yttrande avgavs.

Statskontoret har anmärkt, att det icke utretts, på vad sätt det nuvarande systemet med att jordbrukskommissionerna kunde påkalla juridiskt biträde

genom hänvändelse till länsstyrelsen visat sig otillfredsställande. Innan utredning i detta hänseende förebragts, har statskontoret icke ansett sig kunna tillstyrka att den nuvarande ordningen ändrades.

Beträffande den föreslagna ersättningen till jordbrukskommissionernas ledamöter har *statskontoret* uttalat att, då ordförandena i jordbrukskommissionerna först från och med innevarande budgetår kommit i åtnjutande av särskilt arvode, ytterligare erfarenhet borde avvaktas, innan en omprövning av arvodets storlek komme till stånd.

I *ett flertal yttranden* har framhållits som synnerligen önskvärt, att även jordbrukskommissionernas andra ledamöter komme i åtnjutande av arvoden eller erhöles högre rese- och traktamentsersättning än för närvarande. Sålunda har föreslagits, att ledamöterna i jordbrukskommissionerna skulle erhålla ersättning efter samma grunder som gällde för ledamot i egnahemsnämnd.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kristianstads län har föreslagit, att visst belopp skulle ställas till varje jordbrukskommissions förfo-gande för utbetalande av ersättning till den person, ledamot eller sekreterare, som åtagit sig att handhava rådfrågningen och löpande ärenden.

Jordbrukskommissionen i Örebro län och Västernorrlands läns landstings förvaltningsutskott ha funnit, att jordbrukskommissionerna borde utrustas med särskilt kansli. Härvid har ansetts såsom lämpligt och för statsverket minst kostsamt att anknyta kanslien till hushållningssällskapens sekreterarexpeditioner.

Utredningsmännens *anslagsberäkning* har endast föranlett erinran från *statskontoret*, som härom anfört följande.

Kostnaderna för jordbrukskommissionernas verksamhet efter genomförandet av den av utredningsmännen föreslagna omorganisationen ha beräknats till 80 000 kronor för år. Det för innevarande budgetår anvisade anslaget uppgår till 40 000 kronor. Av detta belopp har enligt Kungl. Maj:ts beslut den 25 augusti 1944 19 390 kronor avsetts att täcka expeditjonskostnader samt ersättningar till kommissionernas sekreterare. Återstående belopp — i runt tal 20 000 kronor — har således ansetts tillräckligt för bestridande av utgifterna i övrigt, främst resekostnads- och traktamentsersättningar till kommissionernas ledamöter samt arvoden till kommissionernas ordförande. Statskontoret har svårt att föreställa sig, att — även om kommissionernas arbetsuppgifter kunna förväntas öka — de av utredningsmännen framlagda reformförslagen, nämligen dels utökning av antalet ledamöter i kommissionerna från tre till fem, dels anställandet av särskilt juridiskt biträde, dels ock borttagandet av den fastställda maximigränsen å de till jordbrukskommissionernas ordförande utgående arvodena, kunna påfordra en anslagshöjning med icke mindre än 40 000 kronor. Enligt ämbetsverkets mening synes därför en väsentlig reducering av det av utredningsmännen beräknade medelsbeloppet kunna vidtagas. Därest ändringsåtgärderna begränsas till att avse allenast utökning av antalet ledamöter i kommissionerna, torde endast en mindre anslagshöjning vara påkallad.

Departementschefen.

Jordbrukskommissionerna hade ursprungligen såsom sin huvudsakliga uppgift att övervaka efterlevnaden av vanhävdslagstiftningen. Med hänsyn härtill hade man vid bestämmandet av kommissionernas sammansättning framförallt tagit sikte på att i desamma funnes män med beprövad erfarenhet rörande jordbrukets bedrivande och skötsel samt med anknytning till och kännedom om de lokala förhållandena. Jordbrukskommissionerna hade sammansatts efter i huvudsak samma grunder som i motsvarande hänseenden gällde beträffande skogsvårdsstyrelserna. Från och med ingången av år 1944, då de nya bestämmelserna i arrendelagstiftningen trädde i kraft, har emellertid kommissionerna pålagts ett flertal uppgifter, vilka i väsentlig grad skilja sig från deras tidigare arbete. Enligt den nya lagstiftningen skall det sålunda ankomma på kommissionerna dels att handlägga frågor om dispens från vissa tvingande stadganden i nyttjanderättslagens bestämmelser angående arrende och dels att på begäran av jordägare eller arrendator granska arrendeavtal samt lämna meddelande, därest i avtalet förekomma villkor som äro utan laglig verkan. Härjämte skola kommissionerna — för den händelse tvist uppstår mellan jordägare och optionsberättigad arrendator rörande nya arrendevillkor och parterna icke träffat skiljeavtal — tjänstgöra såsom skiljenämnd. Redan vid den nya arrendelagstiftningens tillkomst stod det också klart för statsmakterna, att åtgärder borde vidtagas i syfte att bättre än för närvarande anknyta jordbrukskommissionerna till deras nya arbetsområde. Såväl i propositionen angående arrendelagstiftningen som i det av riksdagen godkända utskottsutlåtande vari propositionen behandlades upptogs denna fråga, varvid framhölls vikten av att densamma vunne en tillfredsställande lösning.

I och med att kommissionerna fått sig anförtrodda uppgifter av den grannliga och ofta svårbedömliga art som de förut berörda synes ofrånkomligt att de måste så sammansättas, att de kunna på ett förtroendeingivande och insiktsfullt sätt behandla dessa nya uppgifter. Härmed vill jag icke på något sätt ha uttalat att kommissionerna i sin nuvarande sammansättning icke väl löst sina även nu ofta svåra och ömtåliga uppgifter; tvärtom anser jag, såsom ock i utredningens promemoria framhållits, att kommissionerna på ett synnerligen förtjänstfullt sätt utfört sitt värv. Det är emellertid uppenbarligen icke lämpligt att kommissionerna, sedan genom den år 1943 genomförda arrendelagstiftningen åt dem uppdragits uppgifter som beröra parter med skilda intressen, nämligen jordägare och arrendatorer, ha en sådan sammansättning, att ledamöterna kunna synas företräda endast den ena partens intressen. Så skulle bliva förhållandet om jordbrukskommissionen helt eller till övervägande delen bestod av jordägare eller arrendatorer. Det synes därför lämpligt att såsom utredningsmännen förordat nyssnämnda intressen bliva på ett jämbördigt sätt företrädda inom kommissionerna. En garanti härför skulle erhållas därest i kommissionerna, jämte en ordförande vilken intoge en förmedlande och sammanhållande ställning, alltid inginge representanter

för såväl jordägarna som arrendatorerna. En sådan sammansättning av kommissionerna kommer uppenbarligen icke att på något sätt göra dem mindre lämpliga att handhava sina tidigare uppgifter i fråga om övervakningen av vanhävdslagens efterlevnad. I kommissionerna komma liksom hittills att finnas insiktsfulla representanter för jordbruket endast med den skillnaden att dessa dessutom skola äga sakkunskap rörande vissa speciella förhållanden.

I de avgivna yttrandena har väckts den frågan, huruvida icke kommissionernas ordförande ovillkorligen borde vara juridiskt skolade med hänsyn till de ofta svårbedömliga problem av rättslig art, som kunna komma att uppstå för kommissionerna i samband med avgöranden i olika arrendefrågor. Jag anser emellertid, såsom framgår av vad jag förut anfört, att ett dylikt krav icke bör uppställas. I den mån juridisk sakkunskap må finnas behöfelig, kan denna på annat sätt ställas till kommissionernas förfogande. Till denna fråga återkommer jag i det följande.

Ett annat spørsmål som uppkommer i anslutning till den nu förordade ändringen i kommissionernas sammansättning är det på vad sätt de olika ledamöterna i kommissionerna böra utses till sitt uppdrag. Beträffande ordföranden torde denne liksom hittills böra utses av Kungl. Maj:t. Härom synes i stort sett enighet råda. Det torde icke heller finnas något skäl att frångå denna ordning i anledning av kommissionernas nya uppgifter. Däremot ha olika meningar framträtt i avseende å vilka organ som skola utse övriga ledamöter i kommissionerna. Vid övervägande av de olika synpunkter som anförts i denna fråga har jag stannat för den uppfattningen att icke heller härutinnan påkallas någon ändring i rådande förhållanden. Hushållningssällskap och landsting representera inom sina verksamhetsområden de lokala intressena på ett sådant sätt att de äro väl lämpade att utse ifrågavarande ledamöter i kommissionerna även med de förändrade uppgifter dessa skola ha.

En följd av att hushållningssällskaps förvaltningsutskott och landsting bibehållas såsom valkorporationer torde emellertid bliva att dessa måste utse envar en representant för vardera av de två i arrendeförhållanden intresserade parterna, jordägare och arrendatorer. Antalet ledamöter i kommissionerna kommer härigenom att ökas från tre till fem. Såsom i några yttranden framhållits kan detta medföra en viss olägenhet, men jag anser icke denna vara av den art, att man därför bör förändra grunderna för ledamöternas utseende. Att så begränsa förvaltningsutskottens och landstingens handlingsfrihet att t. ex. utskottet skall utse representanter för jordägarna och landstinget representanter för arrendatorerna måste medföra principiella betänkligheter. Någon verklig grund för en dylik uppdelning mellan valkorporationerna torde icke kunna åberopas. Farhågorna för att kommissionernas verksamhet skall bliva alltför tungrodd finner jag överdrivna. Jordbrukskommissionerna synas böra vara beslutoföra, då ordförande och två ledamöter, därav en representant för jordägare och en för arrendatorer, äro närvarande och dessa äro om beslutet ense.

I likhet med utredningsmännen är jag icke beredd att nu taga någon bestämd ståndpunkt till spørsmålet huruvida kommissionerna böra erhålla

större verksamhetsområden och deras antal inskränkas för uppnående av större enhetlighet vid olika arrendefrågors bedömning. I betraktande av att utredning pågår rörande en ny vanhävdslag, avsedd att träda i stället för den nu provisoriskt gällande, vars giltighet utgår den 30 juni 1947, finner jag knappast erforderligt att, såsom utredningsmännen föreslagit, Kungl. Maj:t lämnas befogenhet att bestämma kommissionernas verksamhetsområden. De nu gällande bestämmelserna torde därför i förevarande hänseende böra bibehållas oförändrade.

Då jordbrukskommissionerna genom de nya bestämmelserna i arrendelagen erhållit en ställning som i viss mån har karaktären av skiljenämnd, synes lämpligt att beträffande kommissionens ledamöter gälla samma regler ifråga om jäv som för domare. Föreskrift härom torde böra införas i uppsiktslagen.

Med hänsyn till att mandattiden för de nu fungerande kommissionerna utgår den 31 december 1945 synas de nya bestämmelserna böra träda i kraft den 1 januari 1946.

I överensstämmelse med vad jag sålunda anfört har inom jordbruksdepartementet upprättats förslag till *lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk*.

Såsom jag förut berört torde åt kommissionerna med hänsyn till de ofta svårbedömliga rättsliga spørsmål som för dem kunna uppstå vid tolkningen av den nya arrendelagstiftningen böra beredas möjlighet att anlita viss mera kvalificerad juridisk sakkunskap än den som för närvarande står kommissionerna till buds. Det bör därför ankomma på Kungl. Maj:t att i mån av behov förordna lämplig jurist att vid behandling av dylika frågor biträda kommissionerna. I avbidan på närmare erfarenhet rörande omfattningen av det juridiska biträde varav kommissionerna i nu förevarande hänseende kan vara i behov, anser jag att det även må få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma huruvida för varje kommission skall förordnas en juridisk sakkunnig eller om en sådan sakkunnig kan biträda två eller flera kommissioner. Större enhetlighet synes kunna uppnås vid frågornas bedömning därest antalet sakkunniga kan begränsas. Givet är att dessa sakkunniga skola anlitas endast då rättsliga frågor av mera principiell eller svårbedömlig art uppkomma för kommissionerna. För de mera löpande sekreterargöromålen såsom protokollsföring o. d. synas kommissionerna böra få anlita biträde på samma sätt som hittills. Det torde även vara önskvärt för ernående av mera enhetlig behandling av de frågor som komma under kommissionernas prövning liksom för lämnande av närmare informationer rörande vissa rättsliga problem som mera ofta återkomma att kommissionernas ordförande sammankomma till gemensamma överläggningar. Kostnaderna för anlitan av juridisk sakkunskap samt sekreterarhjälp ävensom för nyssberörda gemensamma överläggningar torde få bestridas från det å riksstaten för jordbrukskommissionerna uppförda förslagsanslaget. Grunderna för ersättning till den juridiska sakkunskapen samt sekreterarhjälpen torde få fastställas av Kungl. Maj:t under beaktande av arbetets omfattning.

Likaledes bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta rörande den tid för vilken förordnandet för de juridiskt sakkunniga skall bestämmas.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen har jordbrukskommissionernas arbetsbörda i hög grad ökat under de senaste åren, dels till följd av den utvidgning som vanhävdslagstiftningen fått och dels på grund av de nya uppgifter kommissionerna pålagts genom den nya arrendelagstiftningen. Därest den av utredningen berörda lagstiftningen angående kommunala arrenden skulle komma till stånd, torde en ytterligare utökning av kommissionernas arbetsbörda komma att äga rum. Det synes mig med hänsyn härtill kunna ifrågasättas om icke den nuvarande begränsningen av arvodet till 1 200 kronor åt ordföranden är alltför snäv. Någon höjning av detsamma torde under vissa förhållanden framstå såsom skälig. Jag vill därför förorda, att arvodet må, där så finnes påkallat, höjas till 1 500 kronor.

Ökningen av kommissionernas arbetsbörda kan enligt min uppfattning även motivera, att övriga ledamöter i kommissionerna erhålla någon ersättning utöver resekostnads- och traktamentsersättning enligt resereglementet. I anslutning till vad i vissa yttranden föreslagits finner jag mig därför kunna tillstyrka, att ersättning till annan ledamot i jordbrukskommission än ordföranden må utgå — liksom till ledamot i egnahemsnämnd — i form av dagarvode med högst 20 kronor för dag. Någon ändring i den för ledamot i jordbrukskommission gällande rese- och traktamentsklassen anser jag däremot icke böra ifrågakomma.

Ehuru ändringen i jordbrukskommissionernas sammansättning är avsedd att träda i kraft först den 1 januari 1946, torde hinder dock icke böra möta att redan från ingången av nästa budgetår förordna juridiska sakkunniga att stå till kommissionernas förfogande. Därest så skulle finnas lämpligt, synes även vad jag förordat beträffande arvoden åt kommissionernas ledamöter böra vinna tillämpning från samma tidpunkt.

För tillgodoseende av medelsbehovet för kommissionerna under nästa budgetår torde böra anvisas ett förslagsanslag av 70 000 kronor.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över förenämnda lagförslag, av den lydelse *bilaga*¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Ulf Berglöf.

¹ Denna bilaga, vilken fränsett jämkningar av redaktionell art är likalydande med det vid propositionen fogade författningsförslaget, har här utslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 2 mars 1945.

N ä r v a r a n d e:

regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GULDBERG,
EKBERG,
SANTESSON.

Enligt lagrådet den 27 februari 1945 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 16 februari 1945, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över uppriktat förslag till *lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i jordbruksdepartementet hovrättsrådet P. O. Palmquist.

Lagrådet yttrade:

Föredragande departementschefen har anført, att jordbrukskommissionerna syntes böra vara beslutföra, då ordförande och två ledamöter, därav en representant för jordägare och en för arrendatorer, äro närvarande och dessa äro om beslutet ense. Avsikten torde vara, att bestämmelser härom skola intagas i det reglemente, som skall av Kungl. Maj:t utfärdas i administrativ ordning. Med hänsyn till att kommissionerna numera i viss omfattning skola tjänstgöra såsom skiljenämnder och även i övrigt ha att pröva grannlaga och svårlösta spörsmål, synes det riktigare, att föreskrifter om beslutförhet givas i lag. Behovet av att dylika föreskrifter meddelas i lagform framträder dock huvudsakligen såvitt angår kommissionernas befattning med ärenden, som angå tillämpningen av arrendelagstiftningen. Det skulle därför vara mindre lämpligt att låta de erforderliga bestämmelserna ingå i uppsiktslagen. En utväg synes vara att vid den förestående omarbetningen av vanhävdslagstiftningen ur uppsiktslagen utbryta föreskrifterna om jordbrukskommissionernas sammansättning och i stället upptaga dessa bestämmelser i en särskild lag, som jämväl bör innehålla regler om jäv och beslutförhet. I avbidan på tillkomsten av en sådan lag kunna, såsom nu är avsett, föreskrifterna om beslutförhet intagas i reglementet. Härvid bör övervägas, huruvida icke även för det fall, att flera än ordföranden och två ledamöter äro tillstädes, bör stadgas, att bland ledamöterna företrädare för jordägare

och arrendatorer skola närvara till lika antal å vardera sidan. Det är nämligen av vikt, att de intressen, som här stå mot varandra, bli i lika mån representerade. Meddelas stadgande härom, synes det icke erforderligt att för det fall, då endast ordföranden och två av ledamöterna äro närvarande, kräva, att dessa skola vara ense om beslutet. Därest under angivna förutsättning kravet på enhällighet eftergives, torde kommissionernas verksamhet underlättas och kostnaderna minskas, utan att befogade intressen åsidosättas. De nu anförda synpunkterna äga sitt berättigande främst såvitt angår behandlingen av ärenden enligt arrendelagstiftningen. Beträffande handläggningen av andra ärenden tala icke lika starka skäl för att de båda intressegrupperna alltid böra erhålla likvärdig representation.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 mars 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och finansdepartementen anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, lagrådets denna dag avgivna utlåtande över det den 16 februari 1945 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk*.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden följande.

Vad lagrådet anført rörande jordbrukskommissionernas beslutförhet torde få upptagas till övervägande i samband med utfärdande av nytt reglemente för kommissionerna. I lagförslaget ha vidtagits vissa jämkningar av redaktionell art.

Såsom framgår av vad jag anført i samband med remissen av förslaget till lagrådet torde till bestridande av utgifterna för jordbrukskommissionerna böra å riksstaten för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln äskas ett förslagsanslag av 70 000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda och i förenämnda statsrådsprotokoll för den 16 februari 1945 anförts hemställer jag

dels att omförmälda förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande;

dels ock att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till Jordbrukskommissioner för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av . . . kronor 70 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Per Eldin.